

# Avkastningen på högre utbildning i Sverige lägst i OECD

Publicerad på [www.saco.se](http://www.saco.se) torsdag 19 juni 2014

Sverige är det land inom OECD där det lönar sig minst för kvinnor att utbilda sig. I länder som Polen, Turkiet och Slovakien är avkastningen på högre utbildning hela tre gånger så hög. Sveriges akademiker är viktiga för framtidens välfärd. Utbildning måste löna sig, skriver företrädare för Saco.

Årets Almedalsvecka närmar sig. Med all rätt är det inför valet stort fokus på problemen i grundskolan och gymnasiet. Men det finns två andra frågor som också borde infinna sig inför valet. Är det rimligt att Sverige som gör anspråk på att vara en internationellt konkurrenskraftig kunskapsnation har lägst avkastning på akademisk utbildning i hela OECD-området? Och är det rimligt att många, framförallt kvinnligt dominerade, akademiska yrken i Sverige är direkt ekonomiskt olönsamma för den som utbildar sig?

Saco har gått igenom den senaste sammanställningen OECD gjort över avkastningen på högre utbildning i olika länder. Den mäter hur mycket högre lön en akademiker har sett över hela livet i förhållande till den som istället börjar arbeta efter gymnasiet, det vill säga skillnaden i *livslön*. När vi lägger ihop den studien med de vi själva gjort över avkastningen inom olika svenska akademikeryrken, träder en mörk bild fram.

OECD:s studie visar att Sverige är det land inom OECD där det lönar sig allra minst för kvinnor att utbilda sig. Svenska kvinnliga akademiker har i genomsnitt en avkastning på endast 6,5 procent. Det innebär således att en kvinnlig akademiker i genomsnitt har en livslön som är 6,5 procent högre än den som börjar arbeta efter sin gymnasieexamen. Detta ska jämföras med OECD:s genomsnitt på 11,5 procent. I länder som Polen, Turkiet och Slovakien är avkastningen på högre utbildning hela tre gånger så hög för kvinnor.

För svenska manliga akademiker är situationen inte mycket bättre. Här är avkastningen i genomsnitt 7,6 procent, att jämföra med OECD-genomsnittet på 13 procent. Det är bland den lägsta avkastningen i hela OECD tillsammans med länder som Grekland och Norge.

Sverige tillhör de länder där avkastningen har minskat från millennieskiftet från en redan låg nivå. Sverige är också ett av få länder där det är mer lönsamt att ta steget från grundskola till gymnasium än att gå från gymnasium till akademisk examen.

I flera olika rapporter har vi på Saco genomfört liknande beräkningar som OECD men nedbrutet på olika svenska akademikeryrken. Våra siffror visar att det för flera akademikeryrken är en ren förlustaffär att utbilda sig jämfört med att börja jobba direkt efter gymnasiet.

Ett sådant yrke är lärare för grundskolans tidigare år. För att dessa lärare inte ska förlora på sin högskoleutbildning skulle det krävas ett extra lönepåslag på 0,4 procent av lönen per år, utöver den "ordinarie" löneökningen. Ska de dessutom få en blygsam avkastning på sin utbildning på 3 procent jämfört med de som börjar arbeta efter gymnasiet, måste det extra påslaget öka till 0,7 procent per år. Och det genom hela yrkeslivet! Med en sådan löneutveckling skulle dessa lärare ändå inte komma upp i en högre avkastning än en fjärdedel av OECD-genomsnittet för alla akademiker.

Detta är bara ett exempel bland flera kvinnligt dominerade olönsamma akademiska yrken. Det handlar också bland annat om viktiga välfärdsjobb som socionomer, fysioterapeuter, arbetsterapeuter och tandhygienister. Men också om bibliotekarier och biologer.

Den internationella konkurrensen är knivskarp och ska vi lyckas hävda oss på den globala arenan är kunskap vårt främsta konkurrensmedel. Kunskap är också centralt för de offentligt finansierade välfärdstjänsterna. I ett sådant läge är det inte hållbart att nedvärdera högre utbildning på det vis som sker i dag. Att inte få mer än 7 procents avkastning i genomsnitt på en flerårig högskoleutbildning sänder fel signaler till våra ungdomar. Att hundratusentals akademiker dessutom tvingas gå back på sitt utbildningsval är direkt oacceptabelt.

Självklart finns det andra värden i en högre utbildning än den individuella ekonomiska avkastningen. Högre utbildning leder bland annat till teknikinnovationer, kultur- och demokratiutveckling. Den är också för många en viktig faktor för framtida hälsa och ett långt liv. Men högre utbildning måste också löna sig i plånboken. Vi menar därför att:

- Lönespridningen måste öka inom flera akademiska yrken. Det måste finnas ett tydligt samband mellan individens karriärmöjligheter och lönespridningen inom ett yrke. Vår statistik visar att yrken med låg lönespridning också har en låg avkastning på utbildning. Ett *riktmärke* bör vara att akademiker ska kunna tredubbla lönen *realt* under sitt yrkesliv. En ökad *lönespridning* inom framförallt kvinnodominerade akademiska yrken med låga löner har en marginell inverkan på *inkomst*spridningen i befolkningen som helhet.
- Det är viktigt att förstå att utbildningens lönsamhet minskar när den statliga inkomstskatten höjs. Idag betalar 29 procent av alla heltidsanställda statlig inkomstskatt. I ett läge där Sverige redan har lägst avkastning i OECD på högre utbildning talar nu flera partier om att höja den statliga inkomstskatten. Det är helt fel väg att gå och skapar inte mer resurser till det allmänna - tvärtom. Lönsamheten av högre studier bör också höjas genom att värnskatten avskaffas. Ingen bör betala mer än hälften av en löneökning i skatt i linje med den princip som gällde i 1990/1991 års skattereform. Flera studier visar att det inte skulle kosta statskassan något att ta bort värnskatten på grund av de positiva effekter detta skulle ha på ekonomin. De visar också att inkomstfördelningen inte skulle försämrats nämnvärt.
- Den individuella lönesättningen måste utvecklas. Sacos studier visar att lönesamtalet är ett sätt att synliggöra prestationer och att det framförallt gynnar kvinnor. En löneprocess med större fokus på individuella prestationer skulle bidra till en ökad lönespridning och därmed öka avkastningen på akademisk utbildning.

För att sammanfatta: Utbildning måste löna sig. Det är viktigt för individen och det är viktigt för Sverige som kunskapsnation. När OECD släppte förra årets Pisa-siffror ledde det med all rätt till ramaskri hos såväl politiker som allmänhet. Siffrorna i OECD:s studie och de vi själva tagit fram för olika akademikeryrken borde väcka lika starka reaktioner. De är nämligen minst lika viktiga för Sveriges framtida tillväxt och välfärd.

Göran Arrius, ordförande för Saco  
Robert Boije, samhällspolitisk chef på Saco  
Thomas Ljunglöf, statistiker på Saco